

Чи водяться мутанти у Чорнобилі та хто живе у рудому лісі: бліц про тварин зони відчуження

08:00 19.04.2026 Нд
🕒 15 хв

Які досліді проводять у заповіднику і як радіація впливає на звірів?

ВАСИЛИНА КОПИТКО

Зоолог Чорнобильського заповідника Денис Вишневський (фото надав Денис Вишневський)

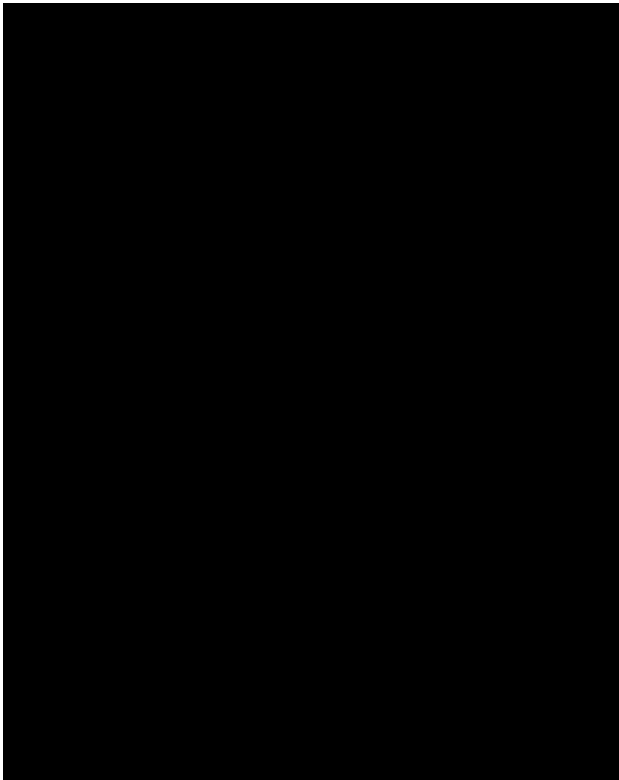
Чорнобильська зона за 40 років після катастрофи на ЧАЕС перетворилася на "лабораторію" просто неба, де закони дикої природи остаточно перемогли людський вплив. Останніми роками, крім радіації, заповідник зіткнувся з новими викликами – окупацією, ворожими окопами та укріпленнями на кордоні.

Про те, хто зараз селиться в Прип'яті, чому із зони зникли голуби і чи існують насправді "чорнобильські мутанти", в інтерв'ю [РБК-Україна](#) розповів завідувач наукового відділу Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника Денис Вишневський.

> **Читайте також:** [Тварини тікають, а праліси забудовують: що насправді відбувається в Карпатах під час війни](#)

Головне:

- **Вплив війни.** Бойові дії мали локальний характер, проте укріплення кордону з Білоруссю фактично розірвало єдине середовище проживання для великих хижаків.
- **Унікальна фауна.** У зоні стабільно живуть понад 300 видів хребетних, серед яких – олені, лосі, вовки, рисі та унікальна вільна популяція коня Пржевальського.
- **Зміна видів.** Через відсутність людей із зони зникли "супутники" людини: лелеки, голуби та пацюки.
- **Гігантські соми.** У ставку-охолоджувачі ЧАЕС справді фіксували сомів довжиною понад 1,5 метра, проте після виведення водойми з експлуатації та зниження рівня води вони майже зникли.
- **Міф про аномалії.** Серйозні мутації майже не зустрічаються в дикій природі, оскільки будь-які життєздатні відхилення миттєво відсіюються природним відбором.
- **Здичавілі тварини.** У заповіднику продовжує жити стадо корів, які повністю адаптувалися до диких умов і здатні захищатися від хижаків самостійно.

Які тварини живуть у Чорнобильській зоні (інфографіка РБК-Україна)

Господарі Чорнобиля: хто заселив зону відчуження за 40 років

– Зважаючи на радіоактивне забруднення, наскільки різноманітною залишається фауна Чорнобильського заповідника?

– У нас досить типовий набір тварин для Полісся – це понад 300 видів хребетних. Є копитні: лось, олень, козуля, та великі хижакі – 50-60 вовків, 40-42 рисі, і щонайменше один ведмідь. З унікального – вільне угруповання дикого коня або коня Пржевальського.

Тому у нас все типово, якщо не зважати, що це зона радіоактивного забруднення, площею 2 260 кв. км, де 40 років тому були господарські угіддя, меліорація, монокультурний

сосновий ліс і де йшла "вибухова" індустріалізація – побудова атомної станції і міста-супутника Прип'яті.

– Які тенденції спостерігаєте останніми роками? Чи є суттєві зміни у популяціях?

– Негативних тенденцій майже не спостерігаємо, за виключенням зниження кількості дикої свині. Років 10 тому була агресивна африканська чума свиней, після неї популяція досі не відновилась. І зараз, кажуть, буде ще одна хвиля епідемії.

У кінці 90-х та нульові роки дикі свині були як безпритульні собаки – ввечері в Чорнобилі вони ходили по вулицях і почували себе як дома. Присутність людей їх не турбувала. Зараз бачимо їх тільки на фотопастках або натрапляємо на їхні сліди.

Також бачимо перші тенденції до збільшення видів. Хоча це частіше результат застосування нових методів. Деякі мігруючі птахи прилітають на наші території. Відстежуємо це завдяки GPS-датчикам, які орнітологи встановили в Африці.

– З перших днів повномасштабного вторгнення росіяни окупували частину зони відчуження. Як загалом війна вплинула на місцевих тварин?

– Вплив війни був досить локальний, оскільки у зоні не було затяжних боїв, вогневий контакт був обмежений. Пожежа 2020-го року наробила більше шкоди – після неї залишились величезні згарища.

Тоді військові бульдозери на сотні кілометрів наробили мінералізованих смуг – машини буквально зносили згорілі дерева, кущі й чагарники, очищуючи землю до самого мінерального шару ґрунту.

– Через укріплення кордону з Білоруссю чи змінилися шляхи міграції тварин?

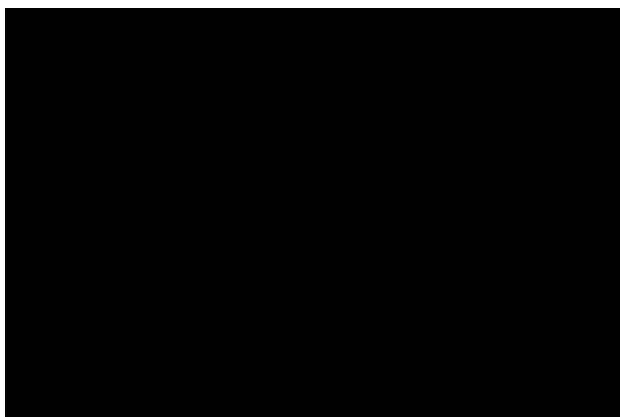
– Великих міграцій я й раніше не бачив, але до війни у нас фізичного захисту на державному кордоні з Білоруссю не було. Тварини не знали про його існування.

Колись американці на білоруській частині зони одягли на 10 вовків ошейники з GPS-датчиками. Тоді один вовк перейшов кордон і топтався по центру заповідника.

Зараз же кордон укріпили, тому це розірвало єдине поле оселища для тварин.

– Якщо порівнювати різноманітність фауни до аварії і зараз, чи є критичні зміни?

– В основному до катастрофи тут була та ж фауна, просто людина пішла і почалось відновлення. Дані мисливських описів угідь свідчать, що до аварії сюди переважно їздили полювати на качку і зайця. Тобто тут була не надто багата фауна.

Тварини Чорнобильської зони (фото: Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник/Facebook)

Кого втратили, а кого набули: як змінились "жителі" зони відчуження

– Днями у Чорнобилі вперше за 20 років зафіксували білих лелек. Це означає, що вони повернуться у зону?

– Білий лелека зник через 4-5 років після аварії на ЧАЕС. Те саме сталося з пацюком сірим, хатньою мишею і голубом – видами, які живуть біля людей.

Коли зону відселили, коров перестали випасати на луках, ті почали заростати... Однак там з'явився орлан-білохвіст, який полює на лелек, тому вони покинули ці місця.

Але щороку лелеки пролітають над зоною. Цього разу вони сіли в центрі Чорнобиля на будівлі, щоб перепочити. Мабуть, потім полетіли далі. Їм нема сенсу зараз тут селитися. Під час міграції через зону "проходить" багато птахів, але тут не залишаються. Наприклад, рибоїдний сокіл скопа.

Читайте також: [Вперше за 20 років у Чорнобиль прилетіли білі лелеки: рідкісні фото](#)

– Тобто тепер у зоні і голубів нема?

– Традиційно вони живуть біля поселень, бо там є кормова база. Оскільки людей виселяли, то голуби втратили місця для харчування. Тим паче, з'явилося більше хижаків, які на них полювали.

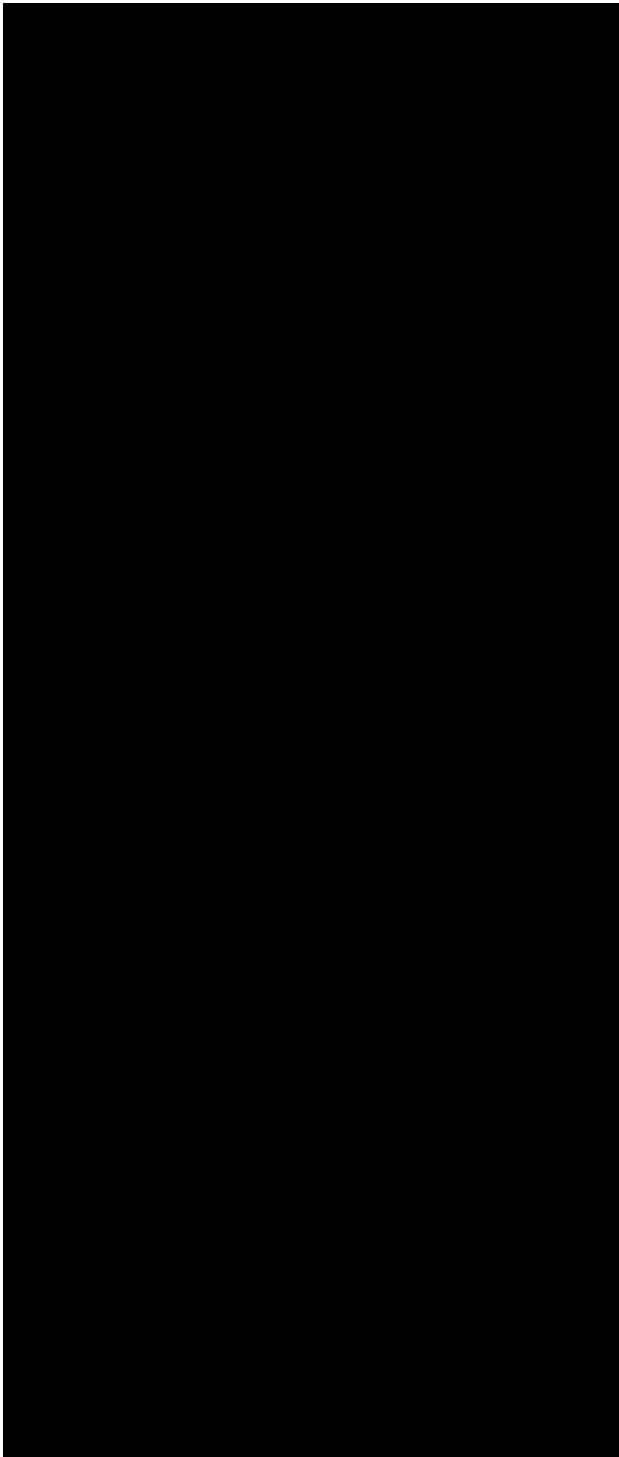
Голуба зараз дійсно досить мало у зоні, його ще можна побачити у місті Чорнобиль і на промзоні ЧАЕС. Іноді зграї зустрічаємо на покинутих фермах, але це не порівняти з тою кількістю, що у звичайних містах.

– На противагу цьому, коні Пржевальського – це завезений вид. Чому їх переселили сюди і чи прижилися вони?

– На Поліссі жив тарпан лісовий, якого знищили десь у XVII столітті. Кінь Пржевальського і тарпани – варіації одного виду. Тобто наші екосистеми добре підходять тваринам, які харчуються травою.

Для Полісся характерні ліси та болота. А на місцях колишніх полів, які склали 30% зони, з'явилась лучна рослинність. Колись таку рослинність "контролювали" дикі коні, зубри і тури, але потім їх не стало.

Ще з кінця 80-х фахівці з Інституту зоології НАН обговорювали ідею завезти сюди коней Пржевальського з Асканії-Нової. Згодом кілька десятків заселили. Зараз їх вже 130-140 особин. Вони живуть окремими групами до 15 коней.

*Зараз у зоні налічують до 140 коней Пржевальського (фото:
Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний
заповідник/Facebook)*

– У мережі трапляються фотографії стада корів. Як сталося, що свійська тварина знову стала дикою?

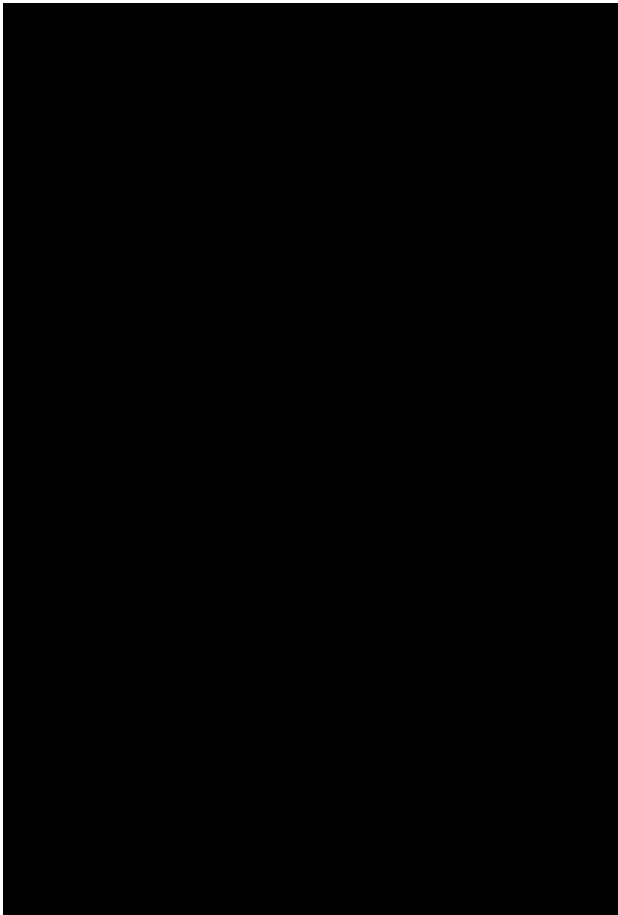
– Це стадо із села Луб'янка. Їхній власник чи то помер, чи то виїхав – вже не пам'ятаю. Але це не перший випадок. Після аварії на ЧАЕС теж одне стадо здичавіло, у 1987-88 тих корів відловили і направили на дослідну базу для спостережень.

Насправді корови нормально живуть і без стійла. Вовки не часто нападають на велику тварину, особливо у зграї. Рись взагалі на корів не нападає.

– Хижаки у заповіднику вкрай рідко перетинаються із людьми, чи не втратили вони первинного страху перед нами?

– Коли туристичні автобуси приїжджали у Прип'ять, то лисиці навчилися клянчити їжу у відвідувачів заповідника. А от вовки ніколи до людей не виходять. За 25 років роботи у зоні я

зустрічав вовка до 5 разів, і щоразу не довше 10 секунд. Риси теж вкрай потайні, дуже мало кому щастить їх побачити.

Здичавіле стало корів із села Луб'янка (фото: Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник/Facebook)

Жителі Прип'яті та околиць ЧАЕС: чи водяться тут мутанти і гігантські соми

– Колись Прип'ять була містом енергетиків, а хто тепер основний мешканець? Чи живуть тут лосі, олені та великі хижакі?

– З того, що я бачу, то ні. У 2016 під час підготовки по фільму "Our Planet" для Netflix нам поставили завдання автоматичними камерами відзняти тварин у Прип'яті.

Скільки ми б не ставили цих камер, зрозуміли, що місто нецікаве звірям. Вони переважно використовують його як транзит, або заходять сюди взимку, щоб поїсти тополю та інші листяні дерева.

Взагалі місто досить компактне, з якої сторони не заїде тварина, пройде його за 10 хвилин і знову вийде до лісу чи річки.

У Прип'яті на постійній основі, скоріш за все, живуть лисиці та зайці. Також на багатоповерхівках оселився сокіл боривітер, висотки для нього досить комфортні.

– А чи водиться риба у річці Прип'яті? Раніше ходило чимало історій про аномально великих сомів...

– Великих сомів дійсно бачили у ставку-охолоджувачі ЧАЕС та у підвідних каналах. Особовий склад станції, коли йшов з їдальні повз ці водойми, підгодовував рибу. А сом має здатність рости фактично протягом всього життя... Якщо його не чіпати, досягає вражаючих розмірів.

Ті, що я з японськими фахівцями витягували з води, були понад метр і навіть півтора завдовжки. Останнього сома ми вловили

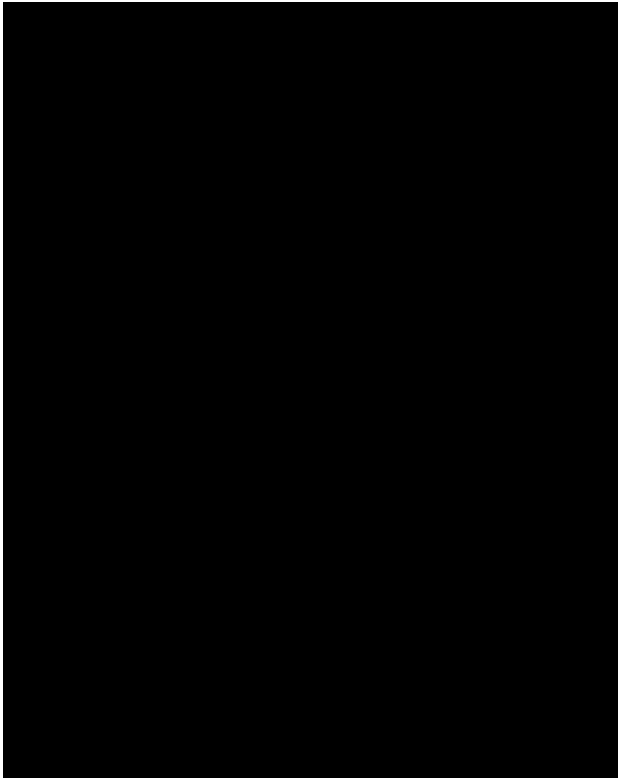
десь у 2018-му, коли водойму виводили з експлуатації.

Тоді там зупинили надходження води через насосну станцію, через що рівень води різко знизився. Після цього сомів там вже майже не спостерігали. Втім, у річці Прип'яті, ймовірно, вони ще водяться.

– Рудий ліс є одним із найзабрудненіших ділянок зони. Чи живе там хтось із тварин на постійній основі?

– Рудого лісу як такого вже нема, на його місці вже нові кущові зарості верб та молоді берези, розріздені посадки сосни на західному краю. Там водяться різноманітні миші і звичайний набір тварин – великі копитні та хижаки.

А ще – кажани. Взагалі у зоні їх 8 видів. Усі вони занесені до Червоної книги. Зокрема, нічниця ставкова, вечірниця руда, нічниця велетенська, лилик двоколірний.

Великі тварини проходять Прип'ять транзитом (інфографіка РБК-Україна)

– Які аномалії вам трапляються під час дослідження чорнобильських тварин?

– Нічого аномального не знаходив, оскільки це майже нереально в природних умовах. Але багато чого трапляється цікавого – днями недалеко від Чорнобиля побачив стадо оленів, біля якого паслися два коня.

Зазвичай ці копитні не примикаються одні до одних. Однак більшою зграєю безпечніше пересуватись, бо навряд чи вовк підійде до такої компанії.

Дуже незвично було, коли наш орнітолог Сергій Домашевський шукав пугача – найбільшу сову. Він робив все по канонах: вночі їздив по заплаві річки, шукав по лісах тощо.

А виявилось, що пугач зробив гніздо в недобудованій градирні третьої черги ЧАЕС (цей об'єкт мав обслуговувати 5-й та 6-й енергоблоки, які так і не спорудили, – Ред.) Пугач там кілька років гніздувався.

Читайте також: [Рідкісний птах потрапив у об'єктив фотопастки в Чорнобильському заповіднику: унікальний кадр](#)

Природний відбір проти мутацій: як радіація впливає на тварин

– Як радіація впливає саме на тварин? Чи бачите прямі наслідки від опромінення?

– Дослідити явні ефекти складно. Треба взяти модельний вид. Як правило, це або мишоподібні гризуни або плодова мушка-дрозофіла. Крім того, треба знайти території з високим рівнем радіаційного забруднення. У зоні таких ділянок вже небагато, оскільки там провели дезактивацію.

Навіть коли ловимо якихось тваринок, то візуально вони нічим не відрізняються. Треба шукати зміни на рівні структури організму: генетика, кров, фізіологія. Ці дослідження робимо у кооперації з колегами – Інститутом ядерних досліджень НАНУ та Фукусімським університетом.

Проводимо досліді лише на мишах. Перевіряємо комплекс фізіологічних показників: глюкоза, стан крові, цитогенетичні показники. Рівні опромінення зараз не такі, щоб у тварин відбувались аномалії.

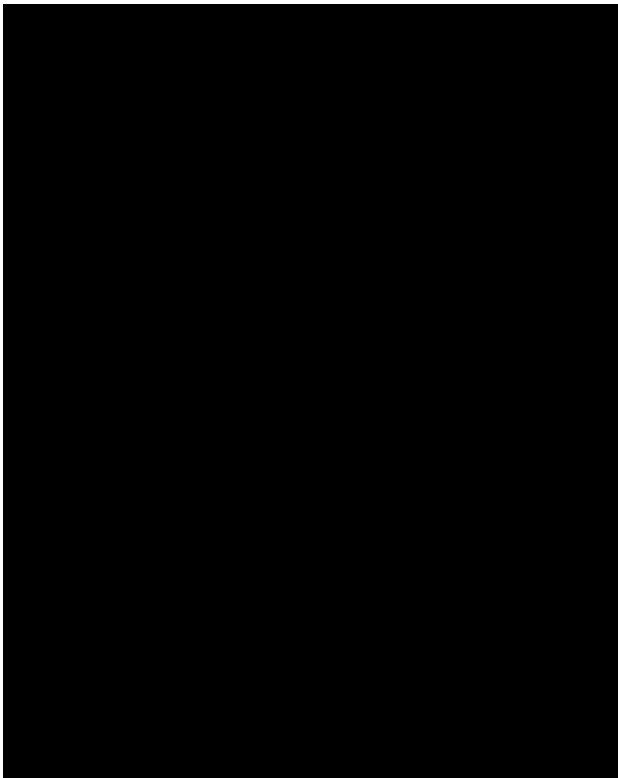
В основному у заповіднику ми дивимось на чисельність та розподіл видів.

– Якщо мутації в генах накопичуються, то з поколіннями це призведе до явних патологій?

– Якщо мутації накопичуються, то це шлях до вибуття з марафону на виживання. У природі будь-які відхилення, які послаблюють життєздатність, призводять до загибелі.

Ми ставимо пастки в рудому лісі, ловимо мишей. Тому якщо є якісь дефекти в генетичному апараті, вони майже не доходять до рівня зовнішніх ознак.

Мутації можливо і є, просто такі тварини не виживають. Вплив радіації на організми у нас предметно вивчають радіобіологи Інституту ядерних досліджень НАН України.

Тварини з мутаціями, зазвичай, вибувають із популяції через слабку життєздатність (інфографіка РБК-Україна)

Не лише радіація: як у зоні досліджують "шрами" на природі

– Чим зараз займається Чорнобильський заповідник?

– У нас є три основні функції. Перш за все, охоронна. Маємо штат співробітників, інспекторів державної служби охорони, які зокрема стежать за пожежною безпекою.

Друга функція – проведення наукових досліджень. До війни нас відвідувало багато міжнародних установ. Зараз їх стало менше, бо не всі мають регламент взаємодії з країною, яка перебуває у воєнному стані. Хоча з 2024-го почали відновлюватись контакти із закордонними колегами.

Багато наших науково-дослідних інститутів теж тут проводять дослідження. Специфіка заповідника – радіоекологія.

Оскільки територія у нас забруднена радіонуклідами, то можна досліджувати низку завдань, які пов'язані з міграцією радіонуклідів, з впливом іонізуючого випромінювання тощо.

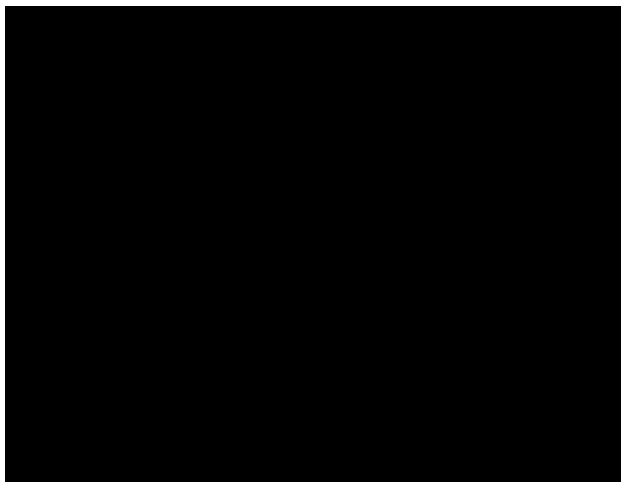
Також у нас можна відстежувати мілітарний вплив війни на навколишнє середовище. Наприклад, як швидко заростають окопи, руйнуються фортифікаційні споруди. У зоні це можна робити безпечніше, ніж в районах активних бойових дій.

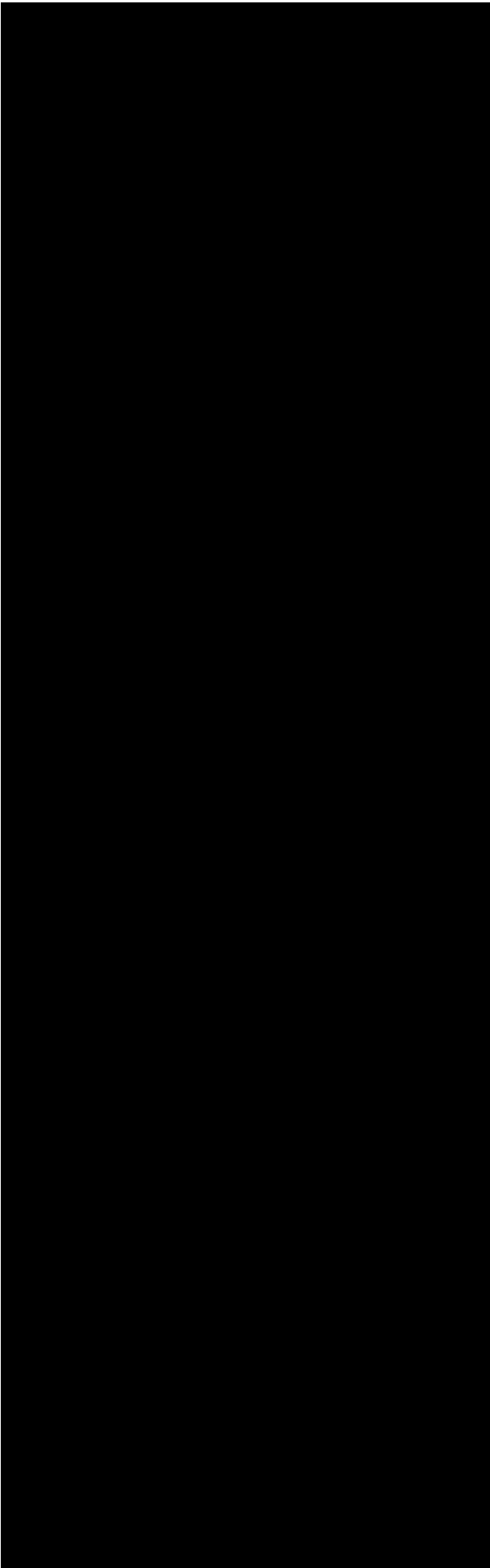
І третя функція заповідника – екопросвіта. Пояснюємо суспільству, навіщо треба берегти природу, розповідаємо про біорізноманіття у зоні і тому подібне.

– Ви можете втручатись у природні процеси чи лише спостерігаєте за тваринами?

– Заповідник не передбачає активних втручань, окрім природоохоронних заходів. Наприклад, у нас залишилось 300 км меліоративних сільськогосподарських систем. Після аварії їх використовували для регулювання водного режиму, щоб не було надходження радіонуклідів до річки Прип'ять і, відповідно, Дніпровського каскаду.

Зараз маємо нову ціль – відновити гідрологічний режим, зробити його наближеним до того, як було колись. Це допоможе відновити біорізноманіття й виробити стійкість до кліматичних змін.

Тварини Чорнобильської зони (фото: Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник/Facebook)

Жорстких втручань у світ тварин у нас нема, ми максимально

забезпечуємо умови для природних процесів. Якщо бачимо, що тварина у біді – допомагаємо. У 2020-му врятували лоша Пржевальського, днями – лебедя. Оскільки цьогоріч була жорстка зима, то підгодовували сіном коней та інших копитних.

Перед війною два роки у нас йшли роботи зі створення вільної популяції зубра. Вони колись тут жили, але під впливом людини радикально зменшилась їхня кількість. Ми зробили адаптаційний вольєр. Якщо б не війна, завезли б зубрів. Але може й добре, що не встигли, бо хтозна-що було б з ними в окупації.

Зараз цей проєкт ми заморозили, але коли будуть відповідні умови, то обов'язково повернемо зубрів у Полісся.

Читайте також: [Який вигляд має Прип'ять після аварії на ЧАЕС і чи повернеться туди життя](#)

– Попри те, що вже пройшло 40 років після катастрофи, зона досі залишається радіаційно небезпечною. Як ви захищаєтесь від опромінення?

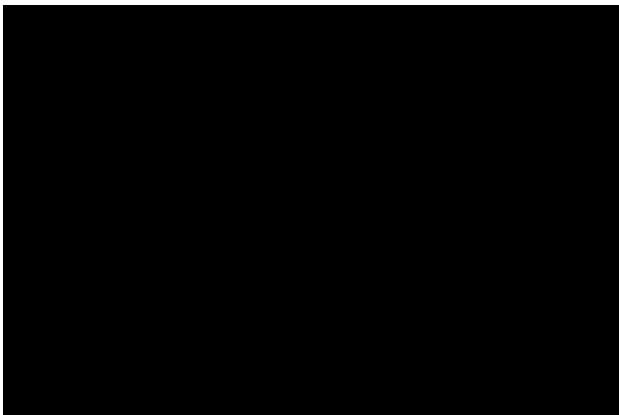
– Раніше 100% персоналу підприємств зони працювали на території відчуження. При створенні заповідника відійшли від цієї схеми: в зоні працюють ті, хто там повинен бути – служба охорони, частково науковці та окремі представники інших підрозділів.

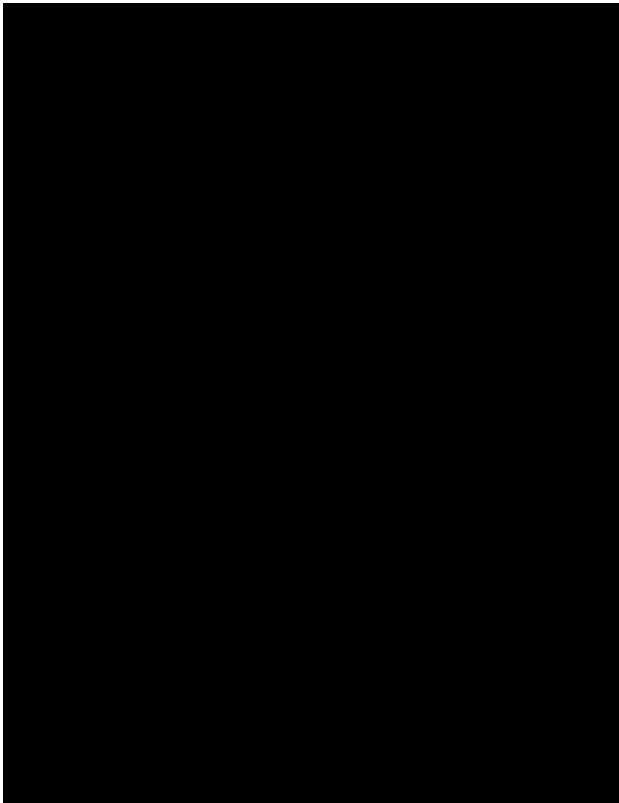
Адміністрація та забезпечення працюють у чистих умовах поза зоною – у Києві та Іванкові. Так ми зменшили колективну дозу і витрати бюджету, збільшивши ефективність.

В'їжджаючи у зону, змінюємо цивільну одягу на спецодяг – М-ТАСівські костюми. При перетині режимних 10-ти і 30-ти кілометрових зон, проходимо дозиметричні контролі. Крім того, маємо індивідуальні дозиметри. Щорічно проходимо медогляд.

Якщо при роботі в якомусь місці йде опромінення більш як 1 мілірентген на годину (*перевищення норми у понад 30 разів, – РЕД.*), то керівник відділу техніки безпеки розписує дозовий наряд: хто з якими засобами і скільки часу там може працювати.

Чим менше контакту з радіацією, тим краще. Коли працюєш на гарячій точці, то плануєш роботу так, щоб зменшити час перебування там.

Денис Вишневський з колегами під час виконання "польових" робіт у зоні відчуження (фото надав Денис Вишневський)

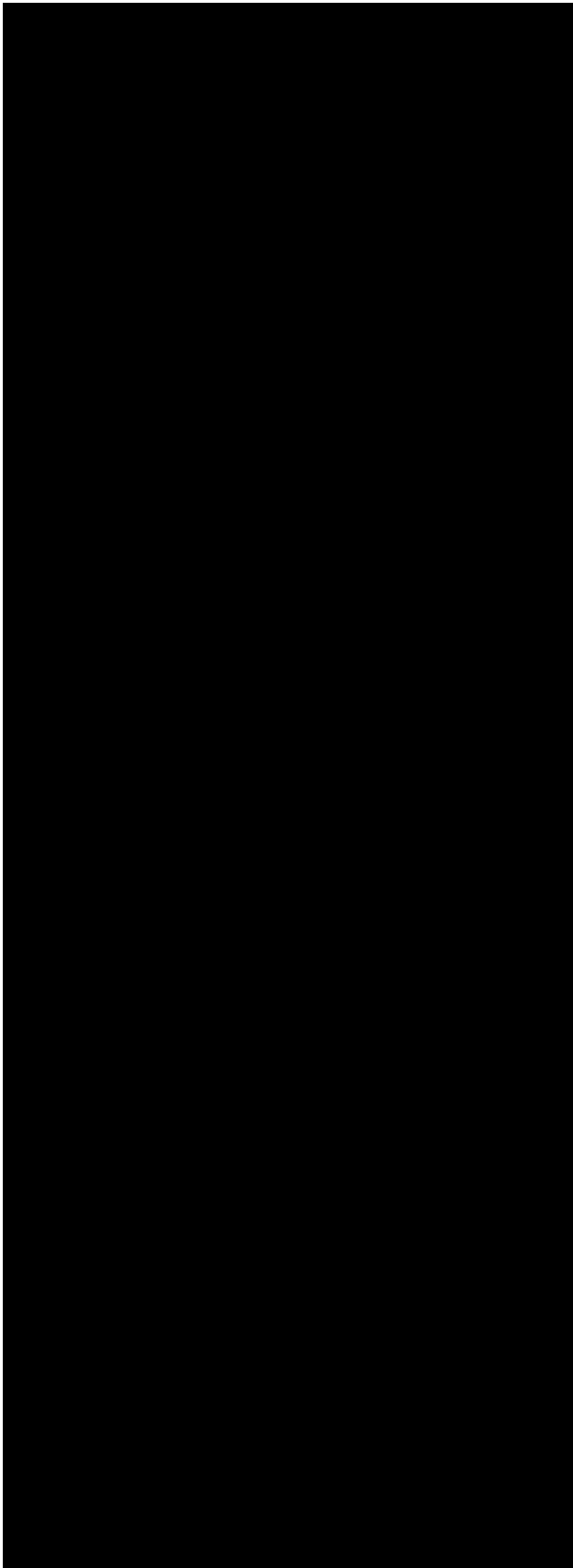
Від зони лиха до наукового ядра: як український досвід допомагає світу

– В державному агентстві України з управління зоною відчуження зараз популяризують слоган – "Від зони відчуження до зони відродження". Чи дійсно сюди повернеться життя?

– Треба розуміти, що вкладається у дефініцію "відродження", бо кожен це трактує по-своєму. У пострадянський період говорили про те, щоб повертати населення. Але ми не Японія, у нас немає дефіциту землі, тому заселяти людей у зону немає сенсу.

У нас відбулась найбільша радіаційна аварія в світі. "Начинка" реактора висипалась у навколишнє середовище. За 40 років треба вже прийняти, що цю територію ми не зможемо використовувати, як раніше.

Однак ми її не втратили. У нас тут є радіоактивні могильники – сховища радіоактивних відходів, куди їх звозять з усієї України, залишаючи решту територій чистими.

*У Чорнобильській зоні водяться рідкісні птахи (фото:
Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний
заповідник/Facebook)*

– Якщо сюди не можемо повернути людей, то у чому полягає цінність "чорнобильського досвіду" для світу?

– Чорнобильська аварія завдала великої біди. Але варто пам'ятати, що українські фахівці створили потужні експертні структури з питань радіобіології, радіоекології і не тільки. З одного боку це все подолання наслідків трагедії, з іншого – унікальний досвід для всього людства.

Перший раз я це зрозумів у 2011-му, коли відбулася аварія на

Фукусімі. Тоді через два тижні на посту "Екоцентру" в Чорнобилі зафіксували ізотопи йоду. Вони з АЕС Фукусімі прилетіли через євразійський континент і почали сипатись в Європі. Потім це зафіксували і у Франції.

Це свідчить, що ми розвинули потужну мережу спостереження. Чорнобильський досвід став актуальним для світу – японці неодноразово звертались до нас, щоб зрозуміти, як ми працювали із наслідками катастрофи.

– Тобто Чорнобиль став не лише зоною лиха, а й науковим ядром країни?

– Так. Ми створили Центри радіаційної медицини, інститути сільгоспраніології та ядерної безпеки. За цим усім стоять ефективні колективи.

Думаю, досвід нинішньої війни теж не мине безслідно – ми покажемо технологічний розвиток. Це і є показник нашої стійкості, яку ми проявили ще до повномасштабного вторгнення.

Не пропустіть головне! Підпишіться на наші оновлення в Google!

Або читайте нас там, де вам зручно!

Більше по темі:

- Чорнобиль
- Чорнобильській заповідник
- Припять
- радиационная опасность
- Тварини

НОВИНИ

Трампа "кинули"? Влада Ірану відмовилася передавати США збагачений уран

НОВИНИ

- Новини України
- Війна в Україні
- Економіка
- Світ
- Надзвичайні події

ПОЛІТИКА

БІЗНЕС

- Економіка
- Фінанси
- Авто
- Tech

Енергетика

АНАЛІТИКА

Статті

Інтерв'ю

Точка зору

ЖИТТЯ

Гроші

Зміни

Освіта

Суспільство

РОЗВАГИ

Шоу бізнес

Поради

Гороскопи

Свята

Цікаве

Спорт

LIFESTYLE

Психологія

Їжа

Подорожі

Здорове життя

Мода та краса

Про компанію

Редакційна політика і стандарти

Як стати нашим автором

Правила користування

Правова інформація

Політика конфіденційності

Контакти

Команда

Вакансії в РБК-Україна

Розмістити рекламу

Інформаційний портал «РБК-Україна» має тримовну версію (українську, російську та англійську), головна сторінка portalу - <https://www.rbc.ua>. Фотографії, зображення належать їх правовласникам. Всі фотографії на Порталі, авторами яких є журналісти «РБК-Україна», розміщені на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International. Редакція «РБК-Україна» може не поділяти точку зору авторів. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості. За достовірність та зміст реклами відповідальність несе рекламодавець. Матеріали, позначені плашкою: «Прес-релізи», «Спецпроект», «Партнерський матеріал», «Promo», «Благодійність», «Резонанс» розміщуються на правах реклами і призначені, як правило, для осіб, які досягли 21-річного віку. «Новини компанії» - це інформаційний формат, що охоплює новини, події та оголошення, пов'язані з діяльністю компаній, базуються на пресрелізах, які випускають самі компанії, і за які редакція не несе відповідальність. Онлайн-медіа «РБК-Україна» призначене для осіб віком від 21 року.

© LLC «UBT MEDIA», 2006-2026.